

9. Джером К. Джером Троє в лодке, не считая собаки / пер. с англ. кн. Е. С. Кудашевой. URL: <https://litportal.ru/avtory/dzherom-k-dzherom/kniga-troe-v-lodke-ne-schitaya-sobaki-219321.html> (дата звернення: 12. 02.2021).

10. Джером К. Джером Троє в одному човні (як не рахувати собаки). Оповідання / пер. з англ. Юрій Лісняк.К. : Дніпро, 1974. 311 с.

11. Джеромъ К. Джеромъ. Троє въ одной лодкѣ (кромѣ собаки). Переводъ съ англійского М. А. Энгельгардта. Москва. Польза. URL: https://imwerden.de/pdf/jerome_k_jerome_troe_v_lodke_krome_sobaki_1911_text.pdf (дата звернення: 10. 02.2021).

12. Джером К. Джером Троє у човні (не кажучи про пса) / пер. з англ. Олекса Негребецький. К. : Знання, 2014. 236 с.

13. Джером К. Джером. Троє в лодке, не считая собаки / пер. с англ. М. Донского, Э. Линецкой. СПб. : Кристалл, 2002. 255 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-039-1-73>

РЕАЛІЇ В СИСТЕМІ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ

Кабаченко І. Л.

доцент кафедри перекладу

*Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Стрімкий темп змін словникового складу мов був викликаний розвитком виробництва, культури і науки тієї чи іншої країни. Очевидним фактом є те, що абсолютно в будь-якій мові є слова, які не мають відповідності в іншій мові.

У тому випадку, якщо у лексичній одиниці немає відповідного їй лексичного еквівалента в мові – перекладач стикається з явищем безеквівалентності. Воно відображає специфічні явища культурної своєрідності того чи іншого народу.

Багато дослідників займалися проблемою безеквівалентної лексики, наприклад, Р. П. Зорівчак, С. Влахов, Г. Д. Томахін, С. Флорин, А. Д. Швейцер [1-4] та інші автори.

У межах безеквівалентної лексики реалії виділяють в окрему перекладознавчу категорію, і належать до найменш вивчених лінгвістичних одиниць. Визначення поняття «реалія», поряд з не дуже

чіткими межами самого предметного значення, має помітні розбіжності в термінології.

Найпершим науковцем, який дослідив та розповів про реалії був А. Федоров у своїй монографії «Про художній переклад» у 1940 році. На думку А. Федорова реалії позначають слова, які описують національний колорит суспільного життя та побуту.

В філологічних дисциплінах явище реалії розглядають з двох точок зору:

– реалія – предмет, явище чи поняття, притаманне для культури народу та країни, яке не зустрічається в інших народів;

– реалія – лексична одиниця, яка позначає цей унікальний предмет чи явище (це може бути також словосполучення, наприклад, фразеологізми, прислів'я, приказки, в складі яких наявні реалії).

За визначенням Г. Д. Томахіна реалії – це назви, властиві лише певним націям та народам, предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв і т.д. [1, с. 5]. На думку Р.П. Зорівчак: «Реалії – це монолексемні і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача [2, с. 58].

Найбільш зрозумілим та точним дали визначення саме С. Влахов та С. Флорин. На їх думку реалії – це «слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільноісторичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідностей в інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені «на загальних основах», тому що вимагають особливого підходу» [3, с. 19].

Як і кожному явищу в лінгвістиці та перекладознавстві, вчені розробили класифікації реалій. Наприклад, таблиця А. А. Реформатського побудована на предметомовному принципі: в ній зазначається, з яких мов в нашу лексику увійшли іншомовні слова, що означають: власні назви, монети, посади і значення осіб, деталі костюма та прикраси, страви та напої, звернення і титули при іменах.

С. Флорин та С. Влахов розширили класифікацію за конотативним значенням реалій, тобто в залежності від місцевого колориту та історичного колориту. Класифікація реалій має на їх погляд:

1. Предметний поділ:

– географічні реалії (назви об'єктів фізичної географії і метеорології, назви географічних об'єктів, які пов'язані зі людською діяльністю, ендеміки);

– етнографічні реалії (побут, їжа та напої, одяг та взуття, житло, меблі, посуд, транспорт, професії, знаряддя праці, організації праці, музика і танці, музичні інструменти, фольклор, театр, звичаї та ритуали, свята, міфологія, культ, календарні події, етноніми, клички, одиниці мір, грошові одиниці);

– суспільно-політичні реалії (адміністративно-територіальний устрій, органи та представники влади, суспільно-політичне життя, воєнні реалії).

2. Місцевий поділ:

– реалії в межах однієї мови;

– реалії в площині двох мов.

3. Часовий поділ:

– сучасні реалії;

– історичні реалії [3, с. 50].

Деякі вчені (В. А. Федоров, Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров) вважають, що реалії не підлягають перекладу. Проте реалія – це частина початкового (вихідного) тексту, тому її передача в тексті перекладу є однією із вимог адекватності перекладу. Отже, питання зводиться не до того, можна чи ні перекладати реалію, а до того, як саме її перекладати.

Р. П. Зорівчак виділила наступні методи перекладу реалій: транскрипцію (транслітерацію), гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, метод уподібнення, винайдення ситуативного відповідника, контекстуальне розтлумачення реалій [2, с. 93].

В. С. Виноградов виділив п'ять найголовніших методів перекладу реалій: транскрипція, гіпо-гіперонімічний переклад, уподібнення, описовий, дескриптивний, експлікативний переклад та калькування.

На думку С. Влахова та С. Флоріна існує два методи передачі реалій – транскрипція і переклад в широкому сенсі слова. Переклад реалій замінює транскрипцію, коли вона не можлива. С. Влахов і С. Флорін визначили такі прийоми передачі реалій при перекладі:

– введення неологізма;

– приблизний переклад;

– «контекстуальний переклад» [3, с. 79–85].

Транскрипція передбачає введення відповідної реалії в текст перекладу за допомогою графічних засобів мови перекладу з максимально можливим наближенням до її оригінальної фонетичної

форми: укр. «борщ» та англ. «borshch», нім. «Bundestag» та укр. «бундестаг», англ. «LG» та укр. «Ел Джі».

Переклад реалії як прийом передачі її на мову оригінала зазвичай застосовують у тих випадках, коли транскрипція так чи інакше неможлива або небажана.

1. За словами С. Влахова і С. Флоріна введення неологізму – це найбільш відповідний після транскрипції шлях збереження змісту й колориту перекладної реалії: шляхом створення нового слова (або словосполучення) інколи вдається домогтися майже такого ж ефекту [3, с. 89].

Такими новими словами, в першу чергу, можуть бути кальки та півкальки:

а) *Калька* – це спосіб запозичення при якому створюється новий фразеологізм або словосполучення шляхом буквального перекладу іншомовного елементу. При цьому реалія зберігає семантичне значення, але інколи з втратою колориту. Наприклад, англ. «skyscraper», нім. «Wolkenkratzer», укр. «хмарочос», рос. «небоскреб» замість «висока будівля», щоб зберегти західний колорит; слово тореадор можна зустріти в українському тексті як бікоборець [3, с. 89];

б) *Напівкалька* – це часткове запозичення слів та виразів, що складається як з елементів вихідної мови, так і з елементів мови перекладу. Наприклад, нім. «der Dritte Reich». укр. «третій рейх», «Bundeshaus» – укр. «будівля бундестагу», рос. «декабрист»-укр. «декабрист», англ. «desembrist»;

2. Приблизний переклад реалій застосовується частіше ніж будь-який інший спосіб. Застосовуючи цей спосіб удається, хоча і не досить точно, передати предметний зміст реалії, але колорит дуже часто є утраченим, тому що відбувається заміна очікуваного конотативного еквіваленту на нейтральний за стилем [4, с. 250]. Можливі декілька випадків:

а) Принцип заміни одиницею відповідно роду та виду дозволяє передати зміст реалії одиницею з більш поширеним значенням, підставляє родові поняття замість видового. По суті справи, замінюючи вид родом, більш часткове більш загальним, перекладач застосовує відомий у теорії перекладу прийом генералізації [4, с. 250]. Наприклад: Cottage – будинок. Але такий переклад можливий, якщо дозволяє контекст.

б) Функціональний аналог – це «елемент остаточного вислову, який викликає східну реакцію у читача» [4, с. 251]. Лише б аналог дійсно зображав функціональну заміну реалії, яка перекладається [4, с. 251]. Наприклад: Baseball – лапта, cricket – лапта; сто пудів – дуже важкий, пара фунтів – небагато.

3. Термін «контекстуальний переклад» зазвичай протиставляють «словниковому перекладу», таким чином вказуючи на відповідності, яке слово може мати в контексті на відміну від вказаних в словнику.

Вибір конкретного прийому при перекладі залежить напряму від задачі, яка стоїть перед перекладачем: зберегти колорит мовної одиниці із можливими втратами для семантики або передати значення реалії, загубивши при цьому колорит. Успішне виконання функцій перекладача передбачає всебічне знайомство з історією, культурою, літературою, звичаями, сучасним життям та іншими реаліями народу, що говорить мовою оригіналу. Іншими словами, основною вимогою до повноцінного перекладу є знання перекладачем реалій або конкретних умов життя і побуту країни, з мови якої здійснюється переклад.

Література:

1. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы : пособие по страноведению. Москва : Высшая школа, 1988. 239 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад : монографія. Лівів : Видавництво Львівського університету, 1989. 216 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Р. Валент, 2006. 448 с.
4. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. Москва : Воениздат, 1973. 280 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-039-1-74>

ТРОПИ У КАЗЦІ О. ПРОЙСЛЕРА «МАЛЕНЬКА БАБА ЯГА» ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Кучма Т. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германської філології
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна*

Мова художньої літератури відрізняється від інших стилів не тільки за складом мовних засобів, але й своїми художньо-естетичними якостями. Це образна мова, що має в своєму розпорядженні історично вироблену систему засобів словесно-художньої зображувальності [3, с. 60].